

Wyrok z dnia 6 marca 1997 r.
II UKN 17/97

Wspólność małżeńska, o której mowa w art. 41 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników (Dz. U. Nr 40, poz. 267 ze zm.) oznacza rzeczywisty związek łączący małżeństwo, obejmujący wspólne zamieszkiwanie i prowadzenie wspólnego gospodarstwa domowego, wspólne pożycie, wierność i pomoc we współdziałaniu dla dobra założonej przez siebie rodziny.

Przewodniczący SSN: Jerzy Kuźniar (sprawozdawca), Sędziowie SN: Andrzej Kijowski, Walerian Sanetra.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu w dniu 6 marca 1997 r. sprawy z wniosku Krystyny H. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w K. o rentę rodzinną, na skutek kasacji wnioskodawczyni od wyroku Sądu Apelacyjnego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Gdańsku z dnia 7 października 1996 r. [...]

o d d a l i ł kasację.

U z a s a d n i e n i e

Sąd Wojewódzki-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Koszalinie wyrokiem z dnia 19 czerwca 1996 r. [...] oddalił odwołanie wnioskodawczyni Krystyny H. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych-Oddziału w K. z dnia 15 września 1995 r. odmawiającej przyznania jej prawa do renty rodzinnej po zmarłym w dniu 9 marca 1991 r. mężu Czesławie H. ustalając następujący stan faktyczny:

Mąż wnioskodawczyni od dnia 30 czerwca 1987 r. miał ustalone prawo do renty inwalidzkiej. W dniu 17 listopada 1988 r. złożył on organowi rentowemu oświadczenie, według którego nie prowadzi z żoną wspólnego gospodarstwa domowego, żona jednak łoży na utrzymanie wspólnych dzieci. Wnioskodawczyni od 1988 r. przebywa w USA, nie przyjechała do kraju także na pogrzeb męża w 1991 r. Zasiłek pogrzebowy po zmarłym otrzymał jego syn Robert, który poniósł koszty pogrzebu. Według Sądu Wojewódzkiego warunkiem przyznania wdowie prawa do renty rodzinnej jest, stosownie do art. 41 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz. U. Nr 40, poz. 267 ze zm.), aby 1) w chwili śmierci męża osiągnęła wiek 50 lat lub była inwalidą - albo 2) wychowywała co najmniej jedno dziecko... uprawnione do renty rodzinnej, które nie osiągnęło 16 lat, a jeżeli kształci się w szkole - 18 lat życia lub jeżeli sprawuje pieczę nad dzieckiem zaliczonym do I lub II grupy inwalidów uprawnionym do renty rodzinnej. Prawo do tego świadczenia nabywa również wdowa, która osiągnie wiek 50 lat lub stanie się inwalidą po śmierci męża, nie później jednak niż w ciągu 5 lat od jego śmierci lub od zaprzestania wychowywania osób wymienionych w pkt 2. Małżonka rozwiedziona lub wdowa, które w chwili śmierci męża nie pozostawały z nim we wspólności małżeńskiej, mają prawo do tego świadczenia, jeżeli - poza spełnieniem wyżej wymienionych warunków - miały w chwili śmierci męża prawo do alimentów z jego strony ustalone wyrokiem lub ugodą sądową.

Wnioskodawczyni ukończyła 50 lat 12 stycznia 1995 r., a więc w okresie 5 lat od śmierci męża, ale nie pozostawała z nim we wspólności małżeńskiej już od 1988 r., czego nie zmienia fakt, że przysyłała pieniądze na utrzymanie dzieci. Wspólność małżeńska nie może być rozumiana wyłącznie jako wspólność majątkowa regulowana kodeksem rodzinnym i opiekuńczym. Jest to jeden z elementów wspólności małżeńskiej obok wspólnego pożycia,

które zakłada wspólne zamieszkiwanie i prowadzenie przez małżonków wspólnego gospodarstwa domowego. W rozpoznawanej sprawie Krystyna H. - mimo inwalidztwa męża - wyjechała w 1988 r. do USA i przebywa tam do chwili obecnej, nie przyjechała do kraju po śmierci męża. [...]

Stanowisko to podzielił Sąd Apelacyjny w Gdańsku, który wyrokiem z dnia 7 października 1996 r. [...] oddalił rewizję wnioskodawczyni. W jego ocenie "wspólność małżeńska to nie formalnie istniejący, potwierdzony aktem małżeństwa związek, ale faktyczna więź duchowa, fizyczna i ekonomiczna łącząca dwoje ludzi. Więź, a więc wzajemność".

Powyższy wyrok zaskarżyła kasacją wnioskodawczyni i zarzucając naruszenie prawa materialnego - art. 41 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o z.e.p. - wniosła o jego uchylenie i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu lub Wojewódzkiemu do ponownego rozpoznania. Zdaniem kasacji "wspólność małżeńska" może być interpretowana wyłącznie w oparciu o przepisy kodeksu rodzinnego i opiekuńczego mówiące o wspólności ustawowej małżeńskiej, a więc sytuujące to pojęcie wyłącznie w sferze ekonomicznej, ta natomiast w badanej sprawie nie była wątpliwa.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

[...] Renta rodzinna jest świadczeniem pieniężnym, które ma dostarczyć środków utrzymania rodzinie pracownika (inwalidy) w przypadku jego śmierci. Prawo do renty rodzinnej uzależnione jest od prawa do renty inwalidzkiej lub emerytury, które miał lub mógł mieć zmarły pracownik. W tym więc sensie prawo do renty rodzinnej ma charakter pochodny. W myśl art. 41 ust. 3 ustawy o z.e.p. małżonka rozwiedziona lub wdowa, która w chwili śmierci męża nie pozostawała z nim we wspólności małżeńskiej, ma prawo do renty rodzinnej, jeśli oprócz osiągnięcia odpowiedniego wieku, inwalidztwa lub wychowywania dzieci pracownika (art. 40 ust. 1 i 2 ustawy o z.e.p.) miała w chwili śmierci męża prawo do alimentów z jego strony, ustalone wyrokiem lub ugodą sądową.

W dotychczasowym orzecznictwie Sądu Najwyższego dominuje pogląd, że głównym celem rodzinnych świadczeń rentowych jest zapewnienie środków utrzymania w wypadku utraty faktycznego żywiciela. Decydujące jest więc, przy braku ustalonego prawa do alimentów, stwierdzenie, czy małżonkowie pozostawali ze sobą w łączności, czy istniała między nimi więź duchowa i gospodarcza i czy w związku z tym z chwilą śmierci męża, doszło do utraty żywiciela. Wspólność małżeńska nie zdefiniowana w przepisach ustawy o z.e.p., to istniejąca między małżonkami więź duchowa, fizyczna i gospodarcza. Oznacza to rzeczywisty a nie tylko formalny, potwierdzony aktem małżeńskim, związek łączący dwoje ludzi, obejmujący wspólne zamieszkiwanie i prowadzenie wspólnego gospodarstwa domowego, wspólne pożycie, wierność i pomoc w działaniu dla dobra założonej przez siebie rodziny. Redukowanie pojęcia tej wspólnoty do wyłącznie jednej, ekonomicznej strony pożycia małżeńskiego, nie jest zasadne. Dlatego też zarzut naruszenia art. 41 ustawy o z.e.p. podniesiony w kasacji nie jest trafny. W wyroku z dnia 22 stycznia 1993 r., II URN 61/92 (OSNCP 1994 z. 3 poz. 68), Sąd Najwyższy wskazał, że jeżeli między rozwiedzionymi małżonkami istniała po rozwodzie i trwała aż do śmierci byłego małżonka rzeczywista więź materialna i duchowa, była żona może domagać się przyznania renty rodzinnej po nim, nawet wówczas, gdy nie miała ustalonego wyrokiem sądowym lub ugodą prawa do alimentów. Taki sam pogląd wyraża wyrok z dnia 7 lipca 1995 r., II URN 13/95 (OSNAPiUS 1995 nr 22, poz. 281). Decyduje bowiem istnienie rzeczywistej więzi materialnej i duchowej oraz faktyczna wspólność.

Trafnie przyjął Sąd Apelacyjny, że wspólność majątkowa (ustawowa) to tak zwany dorobek małżonków od momentu zawarcia małżeństwa zgodnie z art. 31 KRO, która może w

ogóle nie powstać wobec umowy stron ją wyłączającą, ale nie wpływa to samo przez się na istnienie lub nieistnienie wspólności małżeńskiej wyżej scharakteryzowanej.

Na koniec należy stwierdzić, że przy rozpoznawaniu kasacji Sąd Najwyższy jest związany stanem faktycznym stanowiącym podstawę wydania zaskarżonego wyroku (art. 393¹⁵ KPC). Przenosząc to na rozpoznawaną sprawę, należy zauważyć, że samo istnienie wspólności małżeńskiej to sfera ustaleń faktycznych, te zaś należą do Sądu Wojewódzkiego i Apelacyjnego.

Z tych względów, wobec braku usprawiedliwionych podstaw kasacji, orzeczono jak w sentencji po myśli art. 393¹² KPC.

=====